

SURUNKALI DARSDAN ORQADA QOLUVCHI VA O‘ZLASHTIRISHI PAST BO‘LGAN BOLALAR BILAN ISHLASHNING ZAMONAVIY PSIXOLOGIK USULLARI

Ashuraliyeva Munojatxon Abduraximovna

Uchko'prik tumani 41-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada darslarni muntazam o‘zlashtira olmaydigan, o‘qishda ortda qolayotgan o‘quvchilar bilan ishlashning zamonaviy psixologik usullari, ularning kelib chiqish sabablari hamda samarali yordam ko‘rsatish yo‘llari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: o‘zlashtirish pastligi, o‘quvchi, motivatsiya, psixologik yordam, individual yondashuv, ta’lim, diqqat, xotira

KIRISH

Ta’lim jarayonida ayrim o‘quvchilarning darslarni o‘zlashtirishda qiyinchilikka duch kelishi tabiiy hol hisoblanadi. Biroq bu muammo uzoq davom etsa, u o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchiga, motivatsiyasiga va umumiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli bunday o‘quvchilar bilan tizimli va zamonaviy psixologik yondashuv asosida ishlash muhimdir.

O‘zlashtirish pastligining sabablari turlicha bo‘lishi mumkin. Ular orasida diqqatning sustligi, xotira muammolari, motivatsiyaning pastligi, oilaviy muhitdagi muammolar, sog‘liq bilan bog‘liq holatlar yoki o‘qitish usullarining mos kelmasligi kabilar mavjud.

Bunday o‘quvchilar bilan ishlashda eng muhim yondashuvlardan biri — individual yondashuvdir. Har bir o‘quvchining psixologik xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim berish samarali natija beradi.

Motivatsiyani oshirish muhim ahamiyatga ega. O‘quvchini rag‘batlantirish, kichik yutuqlarini e’tirof etish va unga ishonch bildirish uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Kognitiv rivojlantiruvchi mashqlar (diqqat, xotira va tafakkurni rivojlantirish) ham samarali usullardan hisoblanadi. Maxsus mashqlar orqali o'quvchining aqliy jarayonlari faollashtiriladi.

Shuningdek, psixologik treninglar va o'yin metodlari orqali o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabati ijobiy tomonga o'zgaradi. O'yin orqali o'rganish bolalar uchun qiziqarli va samarali hisoblanadi.

Oila bilan hamkorlik ham muhim omil hisoblanadi. Ota-onalar farzandining o'qish jarayoniga e'tiborli bo'lishi, unga qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishi zarur.

O'qituvchi tomonidan soddalashtirilgan va tushunarli metodlardan foydalanish, darsni qiziqarli tashkil etish ham o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshiradi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalari davrimizda ta'limning eng muhim sifatleri uchun sharoitlar, imkoniyatlar juda xam ko'pdir. O'qituvchi dars mashg'ulotlarida maqsadga erishishda o'zining mahorati, qo'llanilgan dars uslubi, o'quv xonasining jihozlanganligi albatta o'quvchini ko'nikma olishida muhim ro'l hisoblanadi. Dars mashg'uloti maqsadi, mazmuni, shakl, uslub va vositalari ta'lim jarayonlari mazmunini tahlil qilish uchun qo'llaniladigan an'anaviy kategoriyalar bo'lib hisoblanadi. Aynan shu kategoriyalar ma'lum predmet, mutaxassislik yoki ixtisoslik bo'yicha o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qiluvchi pedagog faoliyatining predmeti sifatida yuzaga chiqadi. Qayd etilgan pedagogik yo'naltirilgan pedagogik faoliyatning qonuniyat va mezonlarini tizimlashtiruvchi omil vazifasini bajaradi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev "Mustaqil o'ylay oladigan tafakkur yuritib to'g'ri ma'qkul va maqbul ish tuta oladigan vatanparvar shaxslarni shakillantirish va tarbiyalash kerak deb ta'kidlaydi hurmatli yurtboshimiz o'z nutqlarida. Ushbu yuqoridagi prezidentimiz ta'kidlaganidek, bugungi kunning o'qituvchisi xar tomonlama yetuk, bilim saviyaga ega bo'lgan, dunyo qarashi keng bo'lgan motivator xam bo'lishi lozim. Hozirda kunda ta'lim tizimida o'quvchilar amaliy ko'nikmalarni olishlarida muommolar kamroqday, lekin davomati past va bo'sh o'zlashtiruvchi uy ta'limida o'qiyotgan o'quvchilar uchun muommolar bor desak adashmaymiz. Bu muommolarni bartaraf etishda hozirgi kunda qilinayotgan ishlar zahirida maktablarda

inklyuziv ta'lim joriy qilinishi, professor-o'qituvchilarga qo' oliy ta'lim tizimlarida imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan ishlashda ilmiy ishlarni ko'payganini guvohi bo'lyapmiz.

Tadqiqotlar, kuzatishlar asosida ayta olamizki, boshlang'ich ta'lim davrida o'quvchida o'yin faoliyatining o'rnini o'qish faoliyati egallaydi. O'qib-o'rganish bolaning vazifasi, ijtimoiy burchi bo'lib qoladi. O'qish jarayonida u darsliklarini va o'quv qurollarini saranjom saqlash, o'z vaqtida o'rnidan turish, maktabga belgilangan vaqtda borish, uyga berilgan vazifalarni bajarish yuzasidan ko'nikmalarni o'zlashtiradi. O'quvchi tobora mas'uliyatli bo'lib boradi. Bilimlar bolaning saviyasini o'stiradi, aqliy rivojlanishini ta'minlaydi, sezgilari va irodasining o'sishiga ta'sir ko'rsatadi. Biroq, bu davrda ham bolaning diqqati hali beqaror bo'ladi. O'zlashtirishi past o'quvchi xotirasida ham o'zgarishlar ro'y beradi. O'quvchida mustahkamlash yaxshi bo'lsa, ta'lim jarayonida o'quv materialining ko'p qismini ixtiyoriy ravishda eslab qoladi. Shu bilan birga o'z-o'zini doimo nazorat qilib borishi lozim. Buning natijasida o'quvchining xotirasi takomillashadi, tafakkuri va fikrlashi o'sadi. Ular o'zlari idrok etgan yoki tasavvur qilgan narsalar haqidagina fikr yuritadilar. Mantiqiy tafakkurning dastlabki ko'rinishlari shakllana boshlaydi.

Uy-ta'limidagi o'quvchilarni xar toifalari mavjud. Masalan ko'zi zaif o'quvchi, tayanch xarakatida nuqsoni bor va boshqa turdagi o'quvchilar mavjud. Ushbu toifadagi o'quvchilar bilan xam psixologik, motivator, kreyativ yondashib ishlash albatta maqsadga muvofiq bo'ladi. Ularda qiziquvchanlik, intilish kuchli lekin fikrlash doirasi kamroq bo'ladi. Avvalo fanga qiziqtirishda motivatsion, inovatsion tushunchalar dars mashg'ulotlari olib borilsa fanga, darsga nisbatan qiziqish yuzaga keladi. Ular ta'lim olishni burch ekanligini anglab yetadilar.

Dars vaqtida o'quvchi faoliyatiga qo'yilgan yuqori baho o'quvchilarda ruhiy tetiklik, shodlik, iftixor kabi hissiy kechinmalarni tug'diradi. Ammo o'quvchilar orasida fanlardan orqada qolish, o'zlashtirishi past baholanadiganlari ham uchrab turadi. Ushbu o'quvchilar bilan har bir sinf o'qituvchisi alohida ishlarni olib borishi va ulardagi kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlab, imkon qadar bunga yechim topishi

zarur. Shunday ekan ta'lim o'qituvchisi har tomonlama yetuk, o'tkir diplomat, o'z kasbini ustasi, intellektual salohiyatga ega shaxs bo'lishi shart.

Har bir sinfda dars berish jarayonida fanlarni o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilarga duch kelamiz. Bu o'quvchilar bilan ishlash o'qituvchidan yuqori malaka talab qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi yangi metodikalari qo'llashi, past o'zlashtiruvchi o'quvchilarning faolligini oshirishi va bu orqali past o'zlashtiruvchi o'quvchilarning boshqa tengdoshlari qatoriga yetib olishini ta'minlash lozim. Shundagina har bir o'qituvchisi o'z faoliyatini to'g'ri yo'lga qo'ya olgan va har bir o'quvchi bilan individual ishlash jarayonini amalga oshiradi olgan hisoblanadi.

Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatish yaxshi samara beradi. Mustaqil faoliyat insonni ziyrak va hozirjavob qiladi. Bu faoliyat kichik yoshdagi maktab o'quvchilarida ta'limga uyg'un holda rivojlanishi kerak. Buning uchun, avvalo, o'quvchilarni mustaqil faoliyatga ruhan tayyorlash, ularda biror ishni qila olishga va shu ishni sifatli bajarishiga ishonch uyg'otish lozim.

Mustaqil ish turlari, avvalo, o'qituvchi tomonidan puxta o'ylangan, ta'lim maqsadiga yo'naltirilgan va davomiy bo'lishi kerak. Bunda har bir o'quvchining imkoniyati hisobga olinishi, yosh xususiyati, qiziqishlari ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. O'quvchilarni aqliy rivojlantirish shartlaridan biri topshiriqlarni to'la "eslab qolib" bajarishdir. Bunda bajariladigan ishning maqsadini tushungan(tasavvur qilgan) holda uning rejasini belgilash va ish usulini tanlash, yo'l qo'yilgan xatolarni mustaqil topa olish va uni tuzata bilishlariga alohida e'tibor beriladi. O'quvchilarning topshiriqlarni tez, to'g'ri bajarishi uchun qulay usullarni tanlash, yo'naltiruvchi savollar berib, tayanch so'zlar tavsiya etish foydalidir.

Kichik maktab yoshi davrida faoliyatni va xulq-atvorni motivlashtirish o'ziga xos xususiyatlarga ega. "Bolalar nimani yaxshi ko'rishadi va nimani istashadi?" degan savolga S.T.Shatskiy shunday javob beradi:

Bolalarda til topishish instinkti kuchli rivojlangan, ular bir-birlari bilan tezda tanishib oladilar - o'yinlar, hikoyalar, o'zaro gap sotish, lofchilik kabilar ana shunday instinkning belgilaridir.

Bolalar tabiatan mohir tadqiqotchi. Ulardagi tez qo'zg'aluvchanlik, oxiri ko'rinmaydigan savollar, hamma narsaga tegib ko'rish, ushlab ko'rish, tatib ko'rishga intilish sababi ana shunda.

Bolalar o'zini ko'rsatib turgisi keladi, o'zi haqida, o'z taassurotlari haqida gapirgisi, o'rtoqlashgisi keladi. O'z menligini tez-tez namoyish etib turishi ana shundan. Uning fantaziyalari va tasavvurlari boy bo'ladi - bu bolalar ijodkorligi instinktidir.

Bolalar hech narsadan bir narsa yaratishni, qandaydir g'ayrioddiy narsalarni to'qib chiqarishni yaxshi ko'rishadi.

O'quvchilarda xarakterning shakllanishida taqlidchanlik instinkti katta rol o'ynaydi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida bo'sh o'zlashtirishni vujudga keltiruvchi omillar, o'zlashtirmovchi o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini o'rganish ta'lim jarayonida o'quvchi o'zlashtirmasligining oldini olishga yo'naltirilgan chora - tadbirlar tizimini ishlab chiqish imkonini beradi. bo'sh o'zlashtirishning oldini olish bo'yicha tadbirlar tizimi har bir o'quvchi real o'quv imkoniyatlarining barcha asosiy tarkibiy qismlarini kompleks rivojlantirishga, ya'ni shaxsning intellektual, irodaviy, hissiy sohalarini bir vaqtda rivojlantirishga, uning ta'lim va tarbiyasini ta'minlash, o'qishga va jamoaga ijobiy munosabatini rivojlantirish, uning ishga qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'quvchi real o'quv imkoniyatlaridan birining shakllanishi muhimligini yetarlicha baholamaslik, bu tizimning yaxlitligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada bo'sh o'zlashtirishning muvaffaqiyatli oldini olishga olib kelmaydi.

O'quvchilarni zo'riqish va turli psixologik ta'sirlardan asrash, qiziqarli o'yinlar orqali bilimlarini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi o'quvchilarni ziyraklik va chaqqonlikka hamda fikrini to'g'ri va aniq ifoda etishga undovchi o'yinlardan foydalanishi samarali natija beradi. Masalan, "G'oyib bo'lganini top" o'yinida turli geometrik shakllar yozuv taxtasi yoki magnitli doskaga tartibsiz joylashtiriladi. O'quvchilar shakllarni ko'rib bo'lgach, o'qituvchi "Tun", deydi. Bolalar ko'zini yumadi. O'qituvchi shakllardan bir nechtasini olib, yashiradi va

"Kun", deydi. O'quvchilar ko'zini ochib, qaysi shakllar g'oyib bo'lganini aytishi kerak.

Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarni aniqlash va ular bilan ishlash o'qituvchidan alohida sabot va mas'uliyatni talab etadi. Shu bois bu toifa bolalar bilan shug'ullanish uchun, avvalo, yakkama-yakka suhbat o'tkazib, ularning qiziqishlarini aniqlash lozim. Maxsus jurnal tutilib, bolalarning o'zlashtirishini muntazam monitoring qilib borilishi, o'quvchilarga qiynalayotgan fanidan alohida mashg'ulotlar daftari tuttirish kabi usullar ham samarali hisoblanadi. Shuningdek o'quvchilardagi ijobiy o'zgarishlar rag'batlantirilishi muhim. Bo'sh o'zlashtiruvchilarning faolligini oshirish uchun ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini hamda nutqini rivojlantirish kerak. Bunda turli ertaklardan foydalanish mumkin. Past o'zlashtiruvchi o'quvchilar davlat ilg'or ta'lim texnologiyalaridan foydalanish muhim masala hisoblanadi. Chunki o'sha o'quvchi an'anaviy darslarda, yoki har doim jamoa bo'lib o'tkaziladigan darslarda ta'limni o'ziga qabul qila olmagan. Shunday ekan past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan dastlab barcha metodikalari individual qo'llab, keyin ularni jamoaviy metodikalar va doimgidek ta'lim-tarbiyada jarayoniga jalb qilish kerak.

Dars samaradorligini oshirishda innovatsion usullardan foydalanish o'qituvchilar mahoratini oshirish avvalo ularning maxsus kasbiy salohiyatiga bogliq. Innovatsion usullardan foydalanish o'qitiladigan fanlarning soatini inobatga olgan holda ular bilimni oshirish muammosini ham har hil yo'llar bilan hal qilish zarur. Ammo, klaster metodi mahorati shunday universal komponentlarni o'z ichiga qamrab oladiki, ushbu komponentlardan turli o'quv fanlari pedagoglari foydalana oladilar va bu yo'nalishda ular tez vaqtda yaxshi natijaga erishishlari mumkin. Salohiyat aniq fan yo'nalishida aniq ishni samarali bajarish uchun zarur bo'lgan o'ziga hos hususiyatni bildiradi. Salohiyat tushunchasi o'z ichiga maxsus bilimlar, o'ziga hos ko'nikmalar, fikrlash usullarini va o'z harakatlariga javobgarlikni tushunishni qamrab oladi. Yana shu ham ma'lumki, o'qituvchilar o'tkazilayotgan mashg'ulotlardan, o'zi qilayotgan ishidan qoniqish hosil qilishi ham juda katta ahamiyatga egadir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash sabr, e'tibor va professional yondashuvni talab qiladi. Zamonaviy psixologik usullarni qo'llash orqali ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish va muvaffaqiyatga erishishiga yordam berish mumkin.

FOYDALANILGAN ADAIYOTLAR RO'YHATI:

1. Musurmonov A. "Ta'lim-tarbiyada xalq og'zaki ijodidan foydalanish". T.: O'qituvchi, 1993.
2. Mavlonova. A.R. "Umumiy pedagogika" .166-bet.
3. Begimqulov U.SH. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini
4. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.
5. Ziyo.net